

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ТАШҚИ СИЁСАТИДА КУЧ ИШЛАТМАСЛИК ВА ТИНЧЛИКНИ САҚЛАШ ҒОЯЛАРИ

ХАМРАЕВ БЕХЗОД

Мустақил тадқиқотчи, ТДШИ

Аннотация. Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатида куч ишлатмаслик ва тинчликни сақлаш ғоялари концептуал ва доктринал асосларининг ривожини тадрижий асосда таҳлил қилинган. Ўзбекистоннинг ташқи сиёсий курси, аввало, давлат ва жамият учун ҳаётий муҳим бўлган вазифаларни таъминлашга қаратилган курсдир. Ўзбекистон ташқи сиёсатининг стратегияси, аввало, мамлакатнинг дунё ҳамжамиятига қўшилишини таъминлашга қаратилган. Халқаро муносабатлардаги ҳозирги мураккаб шароитда мамлакатимизнинг жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашувини янада чуқурлаштириши Ўзбекистон ташқи сиёсати олдида турган муҳим вазифа ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсати ва ташқи сиёсий фаолиятининг концептуал ғояси – хавфсизликнинг бўлинмаслиги ва уни таъминлашда фақатгина биргаликда ва ўзаро ҳамкорликда ҳаракат қилишидир. Ўзбекистоннинг ташқи сиёсатида миллий ва минтақавий хавфсизлик муаммоси муҳим ўрин тутди. Ўзбекистоннинг ташқи сиёсатидаги асосий вазифалардан бири ўтган барча йиллар мобайнида Марказий Осиё давлатлари учун ҳам, минтақага чегарадош улкан географик макон учун ҳам жуда зарур бўлган минтақавий хавфсизлик тизимини шакллантиришидир. Ташқи сиёсатимиз учун яна бир илғор ғоя – Марказий Осиё муаммоларининг ташқи кучлар аралашувисиз минтақадаги давлатларнинг ўзлари томонидан ечилиши зарурлигини алоҳида қайд этиши жоиз. Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда, Ўзбекистон ташқи сиёсатининг тамал тоши куч ишлатмаслик ва куч ишлатиши билан таҳдид қилмаслик, тинчликни сақлаш ва таъминлаш бўлиб келмоқда. Мақолада республика ташқи сиёсатида кечаётган ўзгаришлар, уларнинг норматив мустаҳкамланиши, яқин, ўрта ва узоқ келажакдаги марралари тадқиқ этилган ва шу асосда қатор илмий хулосалар берилган ва амалий таклифлар илгари сурилган.

Таянч сўз ва иборалар: ташқи сиёсат, ташқи сиёсий фаолият, хавфсизлик, куч ишлатмаслик, тинчликни сақлаш, минтақа, доктрина, концепция, принцип, ШХТ, БМТ, МДХ, Афғонистон, Ўзбекистон.

Аннотация. В настоящей статье в хронологическом порядке исследованы концептуальные и доктринальные основы идей неприменения силы и обеспечения мира во внешней политике Узбекистана. Внешнеполитический курс Узбекистана – это, прежде всего курс, направленный на обеспечение жизненно важных задач, прежде всего для государства и общества. Внешнеполитическая стратегия Узбекистана, прежде всего, направлена на обеспечение интеграции в мировое сообщество. Углубление интеграции страны в мировое сообщество в современных сложных условиях международных отношений, является важной задачей, стоящей перед внешней политикой Узбекистана. Концептуальной идеей внешней политики и внешнеполитической деятельности Республики Узбекистан является неделимость безопасности и совместные и партнерские действия по её обеспечению. Во внешней политике Узбекистана проблема национальной и региональной безопасности занимает важное место. Одной из основных задач во внешней политике Узбекистана явилось формирование системы региональной безопасности, являющейся необходимой как для республик Центральной Азии, так и для граничащего с регионом огромного географического пространства. Еще одной передовой идеей для внешней политики Узбекистана является постулат о том, что проблемы региона Центральной Азии должны решаться без вмешательства внешних сил и только самими странами региона. Учитывая все это, краеугольным камнем внешней политики Узбекистана остается неприменение силы и угрозы силой, обеспечение и соблюдение мира. В статье исследованы изменения, происходящие во внешней политике Узбекистана, их нормативное закрепление, ориентиры на ближне-, средне- и долгосрочную перспективу, и на основе этого дан ряд научных выводов и практических рекомендаций.

Опорные слова и выражения: внешняя политика, внешнеполитическая деятельность, безопасность, неприменение силы, обеспечение мира, регион, доктрина, концепция, принцип, ШОС, ООН, СНГ, Афганистан, Узбекистан.

Abstract. In this article, the conceptual and doctrinal foundations of the ideas of non-use of force and ensuring peace in the foreign policy of Uzbekistan are investigated in chronological order. The foreign policy of Uzbekistan is, first of all, a course aimed at ensuring vital tasks, primarily for the state and society. Uzbekistan's foreign policy strategy is primarily aimed at ensuring integration into the world community. The deepening of the country's integration into the world community in the current difficult conditions of international relations is an important task facing the foreign policy of Uzbekistan. The conceptual idea of foreign policy and foreign policy of the Republic of Uzbekistan is the indivisibility of security and joint and partnership actions to ensure it. The problem of national and regional security occupies an important place in Uzbekistan's foreign policy. One of the main tasks in the foreign policy of Uzbekistan was the formation of a system of regional security, which is necessary both for the republics of Central Asia and for the vast geographical area bordering the region. Another advanced idea for Uzbekistan's foreign policy is the postulate that the problems of the Central Asian region should be solved without the intervention of external forces and only by the countries of the region. Given all this, the cornerstone of Uzbekistan's foreign policy remains the non-use of force and the threat of force, and the maintenance and observance of peace. The article examines the changes occurring in the foreign policy of Uzbekistan, their regulatory consolidation, guidelines for the short, medium and long-term perspective, and on the basis of this, a number of scientific conclusions and practical recommendations are given.

Keywords and expressions: foreign policy, foreign policy activities, security, non-use of force, ensuring peace, region, doctrine, concept, principle, SCO, UN, CIS, Afghanistan, Uzbekistan.

Кириш. 1991 йил 31 августда Ўзбекистон Республикаси Мустақил давлат деб эълон қилинди. Мустақил давлат деб эълон қилинишни ўзи, Ўзбекистон ҳукумати олдида зарурий ва ҳаётий вазифаларни қўяди. Бу муҳим вазифалардан бири мустақил ташқи сиёсатни ташкил этиш бўлди. Ушбу масалалар Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. М. Мирзиёевнинг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармонида асосли равишда ўз изоҳини топиб, Бешинчи устувор йўналишда – хавфсизлик, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенгликни таъминлаш, чуқур ўйланган, ўзаро манфаатли ва амалий руҳдаги ташқи сиёсат юритишга йўналтирилган давлатимиз мустақиллиги ва суверенитетини мустаҳкамлаш, Ўзбекистоннинг ён-атрофида хавфсизлик, барқарорлик ва аҳил қўшничилик муҳитини шакллантириш, мамлакатимизнинг халқаро нуфузини мустаҳкамлаш сифатида изоҳлаб берилди¹.

¹ Strategiya deystviy po pyati prioritetnym napravleniyam razvitiya Respubliki Uzbekistan v 2017-2021 godax». prilozhenie № 1 k ukazu prezidenta Respubliki Uzbekistan № UP-4947 «O strategii deystviy po dalnejshemu razvitiyu Respubliki Uzbekistan» ot 7 fevralya 2017 g. [“Action strategy in five priority areas of development of the Republic of Uzbekistan in 2017-

Мустақиллик йилларида мамлакатимиз ўзининг сиёсий, иқтисодий, маданий-цивилизация салохияти, раҳбарининг обрўси ва шахсининг кўлами туфайли халқаро сиёсатнинг мустақил ва таъсирчан омилига айланди². Шу муносабат билан, Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И. А. Каримовнинг “мустақиллик, аввало, ўз хоҳиши билан миллий манфаатлари йўлида ўз ҳаётини қуриш, ўз келажагини ўз қўллари билан яратиш ҳуқуқи”³ эканлиги ҳақидаги концептуал ғоясини босқичма-босқич амалга ошириш ниҳоятда катта аҳамиятга эга бўлди.

Мақсад ва вазифа: Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатида куч ишлатмаслик ва тинчликни сақлаш ғояларининг доктринал ва

2021”. Annex No. 1 to the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. PD-4947 “On the strategy for further development of the Republic of Uzbekistan” dated February 7, 2017] Collected legislation of the Republic of Uzbekistan - Toshkent, 2017. - № 6. - P. 70

² Desyat let nezavisimosti: uzbekskaya diplomatiya po puti sozidaniya i sotrudnichestva // Narodnoe slovo. [Ten years of independence: Uzbek diplomacy on the path of creation and cooperation] Narodnoe Slovo. – Toshkent, 2001, Aug. 31.

³ Karimov I.A. O'zbekiston: milliy istiqlool, iqtisod, siyosat, mafkura. [Karimov IA Uzbekistan: national independence, economy, politics, ideology]. Volume 1. – Toshkent, 1996. – P. 112.

концептуал асосларини аниқлаштириш ва шу асосда унинг замонавий йўналишларини аниқлаштириб, ташқи сиёсий асосларнинг шаклланиши, ҳуқуқий мустаҳкамланиши, амалий юритилиши ва тизимли ўзгартирилишини тадқиқ этиш асосий вазифалар сифатида белгилаб олинди.

Усуллар: илмий мақолани ёзишда назарий-методологик, тарихийлик ва ҳолислик, сиёсий таҳлил ва истиқболни белгилаш (прогнозлаш) тамойиллари, шунингдек, тизимли таҳлил, сиёсий-қиёсий ва синтез каби усуллардан фойдаланилди.

Натижалар ва мулоҳаза: 1991 йил 31 август, яъни Ўзбекистон Республикаси мустақиллиги расман эълон қилинган кун мамлакатимиз учун янги тарихий давр – буюк келажакка, тинчлик-фаровонликка интилган эркин, суверен тараққиётнинг бошланиш нуқтаси бўлди. Ўзбекистоннинг асрлар мобайнида ташқи оламдан ажралиб қолганига барҳам берилди. Бутун дунё Ўзбекистоннинг улкан салоҳиятини, чексиз имкониятлари ва истиқболларини ўз қўзи билан кўрди ва муносиб баҳолади. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллиги тўғрисидаги баёнотида айтилганидек: “Ўзбекистон Республикаси халқаро ҳамжамиятнинг тўла ҳуқуқли аъзоси бўлиб, халқаро муносабатларда суверен давлат, халқаро ҳуқуқ субъекти сифатида иштирок этади...”¹.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 17-моддасида ёзилишича, унинг ташқи сиёсати давлатларнинг суверен тенглиги, куч ишлатмаслик ёки куч билан таҳдид қил-

маслик, чегараларнинг дахлсизлиги, низоларни тинч йўл билан ҳал этиш, бошқа давлатларнинг ички ишларига аралашмаслик принципларига ва халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган бошқа норма ва принципларига асосланади².

“Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсий фаолиятининг асосий принциплари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг 1996 йил 26 декабрда қабул қилинган Қонуни³ мустақил ташқи сиёсий доктринани шакллантиришнинг шоҳ кўчасини очиб берди. Ушбу ҳужжатга кўра, дунёда барқарорликнинг сақланиши, ўз хавфсизлигининг ҳамда тараққиёт йўлидан барқарор ривожланиш учун шарт-шароитларнинг таъминланиши Ўзбекистон учун олий миллий устувор йўналишлардир.

Ўзбекистоннинг ташқи сиёсий курси, аввало, давлат ва жамият учун ҳаётий муҳим бўлган куйидаги вазифаларни таъминлашга қаратилган курсдир: ишончли хавфсизликнинг таъминланиши, олға ривожланадиган ва барқарор иқтисодий тараққиёт, аҳолининг ҳаёт даражасини ошириш, конституциявий тузум асосларини, фуқаролар тотувлигини мустаҳкамлаш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш учун энг қулай шароитлар яратиш⁴.

¹ Zayavlenie Verxovnogo Soveta Respubliki Uzbekistan o gosudarstvennoj nezavisimosti Respubliki Uzbekistan ot 31 avgusta 1991 g. // Konstitutsionnoe pravo Respubliki Uzbekistan (Sbornik Normativnyx Aktov). / sost. d.yu.n. A.X. Saidov. [Statement of the Supreme Council of the Republic of Uzbekistan on the state independence of the Republic of Uzbekistan of August 31, 1991 // Constitutional law of the Republic of Uzbekistan (Collection of normative acts). / Comp. Doctor of Law A.Kh. Saidov]. Volume 1. – Toshkent, Sharq, 1995. – P. 96. (In Russian)

² O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. Matn o'zbek, rus va ingliz tillarida. [Constitution of the Republic of Uzbekistan. The text is available in Uzbek, Russian and English languages]. – Toshkent: “O'qituvchi” PPCH, 2018. – P. 6.

³ Zakon Respubliki Uzbekistan «Ob osnovnykh principax vneshnepoliticheskoy deyatel'nosti Respubliki Uzbekistan» ot 26 dekabrya 1996 g. // Vedomosti Verxovnogo Soveta Respubliki Uzbekistan. The Law of the Republic of Uzbekistan “On the Basic Principles of the Foreign Policy Activity of the Republic of Uzbekistan” of December 26, 1996 // [List of the Supreme Council of the Republic of Uzbekistan]. – 1996. – № 5-6. – P. 122. (In Russian)

⁴ G'afurov S.M. Xavfsizlik Strategiyasi: Markaziy Osiyo va Fors ko'rfazi davlatlari amaliyoti: Monografiya. [Gafurov S.M. Security Strategy: Practice of Central Asian and Persian Gulf Countries: Monograph]. – Toshkent, Publisher of the Alisher Navoi National Library of Uzbekistan, 2007. – P. 147.

Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсати ва ташқи сиёсий фаолиятининг концептуал ғояси — хавфсизликнинг бўлинмаслиги ва уни таъминлашда фақатгина биргаликда ва ўзаро ҳамкорликда ҳаракат қилишдир. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. М. Мирзиёев Афғонистон бўйича “Тинчлик жараёни, хавфсизлик соҳасида ҳамкорлик ва минтақавий шериклик” мавзусида ўтказилган халқаро конференцияда сўзлаган нутқида “хавфсизлик ягона ва бўлинмасдир ва уни фақат биргаликдаги саъй-ҳаракатлар билан таъминлаш мумкин”¹, деган ташқи сиёсатимизнинг концептуал ғоясини яна бир бор таъкидлаб ўтди.

Ўзбекистоннинг ташқи сиёсатида миллий ва минтақавий хавфсизлик муаммоси муҳим ўрин тутди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. М. Мирзиёев БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида сўзлаган нутқида, “Ўзбекистон бугунги кунда ўзининг ташқи сиёсатида Марказий Осиё минтақасига устувор аҳамият қаратмоқда. Бу — ҳар томонлама чуқур ўйлаб танланган йўлдир. Марказий Осиёнинг қоқ марказида жойлашган Ўзбекистон ушбу минтақа барқарорлик, изчил тараққиёт ва яхши қўшничилик ҳудудига айланишидан бевосита манфаатдордир. Тинч-осойишта, иқтисодий жиҳатдан тараққий этган Марказий Осиё — биз интиладиган энг муҳим мақсад ва асосий вазифадир. Ўзбекистон ўзаро мулоқот, амалий ҳамкорлик ва яхши қўшничиликни мустаҳкамлашнинг қатъий тарафдоридир”² деган концептуал ташқи сиёсий ғояни илгари сурди.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Afg'oniston bo'yicha "Tinchlik jarayoni, xavfsizlik sohasida hamkorlik va mintaqaviy sheriklik" mavzusida o'tkazilgan xalqaro konferensiyadagi nutqi [Address by the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the international conference on Afghanistan «Peace process, security cooperation and regional connectivity»]. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/1601> (accessed 27.03.2018)

² O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida nutq so'zladi [President Shavkat Mirziyoyev addressed the 72nd Session of the United Nations General Assembly]. Available at:

Ўзбекистоннинг ташқи сиёсатидаги асосий вазифаларидан бири ўтган барча йиллар мобайнида Марказий Осиё давлатлари учун ҳам, минтақага чегарадош улкан географик макон учун ҳам жуда зарур бўлган минтақавий хавфсизлик тизимини шакллантиришдир. Ўзбекистон хавфсизликнинг бўлинмаслигидек асосий принципга таяниб, халқаро тузилмалар, аввало БМТ, ЕХХТнинг Марказий Осиёда тинчликка хавф туғдириш, глобал барқарорликни барбод этишга қодир бўлган трансмиллий таҳдидларнинг олдини олиш ва уларни зарарсизлантиришдаги ролини фаоллаштириш учун изчил ҳаракат қилган ва ҳаракат қилмоқда.

Ўзбекистон ташқи сиёсатининг стратегияси, аввало, мамлакатнинг дунё ҳамжамиятига қўшилишини таъминлашга қаратилган. Биз жаҳон ҳамжамиятига қўшилиш деганда, ўзаро манфаатдорлик шартлари асосида жаҳон иқтисодий ва сиёсий тизимлари билан қўшилиш, иқтисодий манфаатлар билан мафкуравий мулоҳазалардан устунлиги, халқаро ҳуқуқнинг давлат ички қонунларидан устунлигини, жаҳон тизимида халқаро ҳуқуқнинг асосий принципларига мувофиқ иштирок этишни назарда тутамиз.

Шундай қилиб, Ўзбекистон ўзаро манфаатдорлик принципларига асосланган ҳолда жаҳон тараққиёти йўналишлари ва халқаро тизим муассасаларининг бутун бошли мажмуига қўшилиши керак.

2001 йилда Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги “Ҳарбий доктринаси” қабул қилинди. Унда замонимизнинг барча жиҳатлари иноватга олинган, мамлакатимиз суверенитетига диний экстремистлар ва халқаро террорчиларнинг тажовуз қилаётганлиги муносабати билан тегишли туза-тишлар киритилган.

2017 йилга келиб, “ташқи сиёсатимизнинг мослашувчанлик ва очиқлик принцип-ларига, энг асосийси, қўшни давлатлар билан

<https://president.uz/uz/lists/view/1063>

(accessed

20.09.2017)

дўстона ва амалий муносабатларни ривожлантириш, Ватанимиз суверенитети ва мустақиллигини мустаҳкамлашдек биз учун устувор бўлган тамойилларга таянган ҳолда, мамлакатимиз Мудофаа доктринаси сифат жиҳатидан янгиланди. Бу доктринанинг маъно-мазмунини биринчи марта очиқлик хусусиятига эга бўлди. Бу эса бизнинг мудофаа сиёсатимизнинг очиқлигини намоён этимоқда. Доктринада Ўзбекистоннинг мудофаа соҳасидаги сиёсати бўйича принципиал ёндашувлар, уларни қўллаш асослари, Қуролли Кучлар олдида турган вазифалар, шунингдек, миллий армиямиз қурилиши ва ривожланишини давом эттириш бўйича истиқболли йўналишлар белгилаб берилди”¹.

1997 йил 29 августда “Ўзбекистон Республикасининг Миллий хавфсизлик концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни қабул қилинди ва 2018 йили ушбу Концепция янги таҳрирдан ўтди. Ушбу Концепция Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига асосланган, халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган норма ва принципларига суянган ҳолда миллий хавфсизлик соҳасидаги умумий давлат сиёсатининг асосларини белгилаб беради. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. М. Мирзиёевнинг таъбирлари билан айтганда, “бу концепцияда, аввало, қўшни мамлакатлар билан яхши қўшничилик, дўстлик ва ўзаро манфаатли ҳамкорлик муносабатларини мустаҳкамлаш устувор вазифа этиб белгиланган”².

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Xavfsizlik kengashining kengaytirilgan tarkibdagi majlisidagi nutqi [Address by the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the enlarged Security Council meeting]. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/1419> (accessed 11.01.2018)

² O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Afg‘oniston bo‘yicha “Tinchlik jarayoni, xavfsizlik sohasida hamkorlik va mintaqaviy sheriklik” mavzusida o‘tkazilgan xalqaro konferensiyadagi nutqi [Address by the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the international conference on

Ҳозирги вақтда Ҳарбий доктрина ҳам, Миллий хавфсизлик концепцияси ҳам, Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсати ҳам – халқаро террорчиликнинг кирдикорлари ва унга нисбатан жаҳон ҳамжамиятининг қатъий кураши туфайли келиб чиққан ниҳоятда жиддий текширувдан ўтмоқда. Ўзбекистон халқаро террорчиликни қатъий қоралайди ва, шу билан бирга, диний экстремистларга халқаро ҳуқуқ, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва унинг Хавфсизлик Кенгаши қабул қилган ҳужжатларга мувофиқ зарба берилиши кераклигини айтди.

2012 йил Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсати учун том маънода тарихий йил бўлди десак, асло муболаға бўлмайди. Зеро, айнан шу йили “Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсий фаолияти Концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Қонун Олий Мажлис томонидан қабул қилинди ва у кучга кирди. Мазкур Қонунни мамлакатимизнинг узоқ йилларга мўлжалланган ташқи сиёсат стратегиясини белгилаб берувчи ўта муҳим ҳужжат сифатида баҳолаш мумкин.

Шу ўринда айтиш керакки, Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсий фаолияти Концепциясида қуйидагилар келтириб ўтилган: “Глобаллашув ҳамда ҳозирги дунёда вазиятнинг шиддат билан ўзгариши, сиёсий ва иқтисодий кучлар жойлашувида рўй бераётган ўзгаришлар, минтақада ҳамда Ўзбекистоннинг шундоқ ёнгинасида таҳдидларнинг, террорчилик кўринишидаги хавф-хатарлар ва кескинликнинг кучайиши халқаро ва минтақавий воқеликка ўз вақтида ҳамда муносиб жавоб қайтариш мақсадида давлат ташқи сиёсатининг концептуал асосларини такомиллаштиришни тақозо этмоқда. Биринчи навбатда, миллий хавфсизликни янада мустаҳкамлаш учун имкон қадар қулай ташқи шароитлар яратиб бериш, иқтисодиётнинг юқори суръатларда ўсишини

Afghanistan «Peace process, security cooperation and regional connectivity»]. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/1601> (accessed 27.03.2018)

сақлаш, мутаносиб ва барқарор ривожланишини таъминлаш, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган очик демократик давлат қуриш, фуқаролик жамиятини ривожлантириш йўлидаги изчил ҳаракатларни муваффақиятли давом эттириш зарур”¹.

Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсий фаолияти Концепцияси мустақил Ўзбекистон ташқи сиёсати учун ўта долзарб бир паллада қабул қилинди. Аввало, миллий хавфсизликни янада мустаҳкамлаш учун имкон қадар қулай ташқи шароитлар яратиб бериш, иқтисодиётнинг юқори ўсиш суръатларини бундан буён ҳам таъминлаш, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган очик демократик давлат қуриш йўлидаги изчил ҳаракатларни муваффақиятли давом эттириш муҳим аҳамият касб этади².

Ташқи сиёсий фаолият Концепцияси ўтган мустақил тараққиёт йиллари давомида мамлакатимизда ташқи сиёсат борасида тўпланган миллий тажрибани умумлаштириш, қолаверса, илғор хорижий мамлакатлар тажрибасини чуқур ўрганиш асосида

ишлаб чиқилган бўлиб, у ҳозирги даврнинг мураккаб хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда мамлакатимиз ташқи сиёсатининг ўрта ва узоқ муддатли стратегик мақсад ва вазибаларини ўзида мужассам этади.

Халқаро муносабатлардаги ҳозирги мураккаб шароитда мамлакати-мизнинг жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашувини янада чуқурлаштириш Ўзбекистон ташқи сиёсати олдида турган муҳим вазифа ҳисобланади. Шу нуқтаи назардан, Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсий фаолияти Концепциясида ўтган даврни таҳлил қилиш асосида бу борада олдимизда турган долзарб вазибалар бирма бир санаб ўтилган. Бунинг учун халқаро ташкилотлар, халқаро минтақавий ташкилотлар, ривожланган ва ривож-ланаётган мамлакатлар билан икки томонлама ва кўп томонлама алоқаларни янада ривожлантириш мақсадга мувофиқлиги Концепцияда алоҳида қайд этилган.

Ўзбекистон ташқи сиёсий фаолияти Концепциясида қуйидаги бир қатор принципиал ва илғор ғоялар ўз аксини топган:

Биринчидан, Ўзбекистон Республикаси давлатнинг, халқнинг олий манфаатларига, унинг фаровонлиги ва хавфсизлигига, мамлакатни модернизация қилишнинг устувор йуналишларига, амалдаги миллий қонунчилик ҳамда қабул қилинган халқаро мажбуриятларга амал қилган ҳолда иттифоқлар тузиш, ҳамдўстликларга ва бошқа давлатлараро тузилмаларга кириш, шунингдек, улардан чиқиш ҳуқуқини ўзида сақлаб қолади;

Иккинчидан, Ўзбекистон Республикаси қўшни давлатлардаги ҳарбий можароларга ва танг вазиятларга тортилишининг олдини олиш юзасидан сиёсий, иқтисодий ва бошқа чора-тадбирларни кўради, шунингдек, ўз ҳудудидида хорижий давлат ҳарбий базалари ва объектлари жойлаштирилишига йўл қўймайди;

Учинчидан, Ўзбекистон тинчликсевар сиёсат юритади, ҳарбий-сиёсий блокларда иштирок этмайди, ҳар қандай давлатлараро тузилмалар ҳарбий-сиёсий блокка айланган

¹ O'zbekiston Respublikasining Tashqi siyosiy faoliyati konsepsiyasi [The concept of Foreign Policy of the Republic of Uzbekistan]. Bulletin of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan.- Toshkent, 2012. - № 9/1 (1437). -P.239. (In Uzbek)

² Jo'raev Q.A. O'zbekiston tashqi siyosiy faoliyati konsepsiyasining mamlakatimiz tevaragida xavfsizlik, barqarorlik va yaxshi qo'shnichilik makonini yaratishdagi ahamiyati [Jo'raev Q.A. The Role of the Concept of Foreign Policy of Uzbekistan in Creating Security, Sustainability and Good Neighboring Country]. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi – jamiyatning barqaror rivojlanish kafolati: tashkiliy, siyosiy va huquqiy va jihatlari: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi miqyosidagi "O'zbekiston va xalqaro hamjamiyat" rukni ostidagi uchinchi an'anaviy ilmiy-amaliy konferenciya materiallari to'plami [Constitution of the Republic of Uzbekistan - Guarantee of Sustainable Development of Society: Organizational, Political and Legal Aspects: A Collection of Materials of the Third Traditional Scientific and Practical Conference on "Uzbekistan and the International Community" at the Ministry of Higher and Secondary Special Education of the Republic of Uzbekistan]: Toshkent, 2012, P. 256. (In Uzbek)

тақдирда улардан чиқиш ҳукукини ўзида сақлаб қолади;

Тўртинчидан, Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига, “Мудофаа тўғрисида”ги Қонунига ва Ҳарбий доктринасига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари фақат давлат суверенитети ва мамлакат ҳудудининг яхлитлигини ҳимоя қилиш, аҳолининг тинч ҳаёти ва хавфсизлигини асраш мақсадидагина тузилади ҳамда хориждаги тинчликпарварлик операцияларида иштирок этмайди¹.

Шуни алоҳида қайд этиш жоизки, Концепцияда белгиланган ташқи сиёсатнинг бир қатор тамойиллари, жумладан, бошқа давлатларнинг манфаатларини инobatга олиш, ҳамкорлик учун очиқлик, тинчлик ва хавфсизликни сақлаш, суверенитет, ҳудудий яхлитликни ҳурмат қилиш, мунозарали масалаларни тинч йўл билан ҳал қилиш, умум-этироф этилган халқаро ҳуқуқ нормалари давлатнинг ички нормаларидан устувор аҳамиятга эга эканлиги ва шу каби қатор принципларнинг мавжудлиги давлатимизнинг ташқи сиёсат фаолияти самарадорлигини янада оширади. Ушбу масала юзасидан, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. М. Мирзиёев Ислom ҳамкорлик ташкилоти Ташқи ишлар вазирлари кенгаши 43-сессиясининг очилиш маросимидаги сўзлаган нутқида: “...мавжуд ёки юзага келаётган зиддият ва тўқнашувларни тинч йўл билан, музокаралар, халқаро ҳуқуқнинг умум-этироф этилган принцип ва нормалари асосида сиёсий-дипломатик ҳамда халқаро-ҳуқуқий механизмлардан фойдаланган ҳолда ҳал этишга эришиш энг муҳим вазифадир”²

¹ O'zbekiston Respublikasining Tashqi siyosiy faoliyati konsepsiyasi [The concept of Foreign Policy of the Republic of Uzbekistan]. Bulletin of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan.- Toshkent, 2012. - № 9/1 (1437). -P.239. (In Uzbek)

² O'zbekiston Respublikasi Prezidenti vazifasini bajaruvchi Shavkat Mirziyoyevning Islom hamkorlik tashkiloti Tashqi ishlar vazirlari kengashi 43-sessiyasining ochilish marosimidagi nutqi [Address by the

деб, ташқи сиёсий ёндашишимизни алоҳида таъкидлаб ўтдилар.

Концепцияда мамлакатимиз ташқи сиёсатининг устувор йўналишлари бирма-бир санаб ўтилган бўлиб, асосий устувор йўналиш сифатида Марказий Осиё минтақаси қайд этилган. Бу бежиз эмас, албатта.

Сўнгги йилларда Марказий Осиё минтақаси ўзининг геосиёсий ва геостратегик аҳамияти, катта миқдордаги минерал ва хом-ашё ресурслари туфайли халқаро майдонда жиддий эътибор объектига айланиб бормoқ-да. Дунёнинг йирик давлатлари стратегик манфаатларининг бу ерда кесишуви, айрим пайтда эса ҳатто тўқнашуви юз бермоқда. Ўттиз йилдан зиёд Афғонистонда давом этаётган кескинлик ва қарама-қаршиликлар фикримизнинг яққол далилидир. Шу сабабли ҳам, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёев Афғонистон бўйича “Тинчлик жараёни, хавфсизлик соҳасида ҳамкорлик ва минтақавий шериклик” мавзусида ўтказилган халқаро конференцияда сўзлаган нутқида “Афғонистон хавфсизлиги – бу Ўзбекистон хавфсизлиги, бутун бепоён Марказий ва Жанубий Осиё минтақаси барқарорлиги ҳамда тараққиётнинг гаровидир”³ деган концептуал ғояни илгари сурдилар ва БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида сўзлаган нутқида эса, “Афғонистондаги вазиятни барқарорлаштириш нафақат минтақавий, балки глобал хавфсизликни таъмин-

Acting President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the opening ceremony of the 43rd session of the Council of Ministers of Foreign Affairs of the Organization of Islamic Cooperation]. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/34> (accessed 18.10.2016)

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Afg'oniston bo'yicha "Tinchlik jarayoni, xavfsizlik sohasida hamkorlik va mintaqaviy sheriklik" mavzusida o'tkazilgan xalqaro konferensiyadagi nutqi [Address by the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the international conference on Afghanistan «Peace process, security cooperation and regional connectivity»]. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/1601> (accessed 27.03.2018)

лашнинг муҳим шартин бўлиб қолади”¹ деган чуқур ўйланган таклифни илгари сурди.

Ташки сиёсатимиз учун яна бир илғор ғоя – “Марказий Осиё муаммоларининг ташқи кучлар аралашувисиз минтақадаги давлатларнинг ўзлари томонидан ечилиши зарур”²–лигини алоҳида қайд этиш жоиз. Тан олиш керакки, бу ўта принципиал ёндашув бўлиб, Ўзбекистоннинг минтақадаги барча долзарб сиёсий, иқтисодий, экологик ва бошқа турли муаммоларни ҳам ўзаро манфаатларни ҳисобга олган ҳолда халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган нормалари асосида ҳал қилиниши тарафдори эканлигини билдиради. Бошқача айтганда, минтақадаги мавжуд муаммолар ва масалалар Марказий Осиё халқлари томонидан ўзаро ҳамжиҳатлик ва муроса йўли билан ҳал қилиниши керак, четдан туриб бизга бу муаммоларни ҳеч қандай ҳал қилиб беролмайди. Бу ғоя ташки сиёсатимизнинг квинтэссенциясини ташкил қилади, десак ҳеч қандай муболаға бўлмайди.

МДХ мамлакатлари, Россия, АҚШ, Европа мамлакатлари, Осиё-Тинч океани минтақаси мамлакатлари, Хитой Халқ Республикаси, Япония, Корея Республикаси, Малайзия, Сингапур каби давлатлар, Жанубий Осиё мамлакатлари, Ҳиндистон, Покистон ва Афғонистон, Яқин ва Ўрта Шарқ мамлакатлари, ҳатто жўғрофий жиҳатдан анча олисда жойлашган Лотин Америкаси ва Кариб ҳавзасининг етакчи давлатлари ва Африка қитъасидаги мамлакатлар билан, шунингдек, қатор халқаро ва минтақавий ташкилотлар билан ҳар томонлама ва ўзаро манфаатли муносабатларни янада ривож-

лантириш мамлакатимиз ташки сиёсатининг устувор йўналишлари сифатида қайд этиш мумкин ва бу бизнинг фундаментал миллий манфаатларимизга тўлиқ мос тушади. Шўйўсинда, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. М. Мирзиёев Ташки ишлар вазирлиги ва мамлакатимизнинг хорижий давлатлардаги элчихоналари фаолиятига бағишланган йиғилишдаги нутқида: “Россия ва Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигининг бошқа мамлакатлари, Хитой, АҚШ, Жанубий Корея, Туркия, шунингдек, Европа ва Осиё қитъаларидаги бир қатор давлатлар билан ҳамкорлигимизни сезиларли даражада мустаҳкамладик. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилоти, Шанхай ҳамкорлик ташкилоти, Ислом ҳамкорлик ташкилоти ва бошқа нуфузли халқаро тузилмалар ва молиявий институтлар билан шериклигимиз сифат жиҳатдан янги босқичга кўтарилди. Халқаро валюта жамғармаси, Жаҳон банки, Осиё тараққиёт банки, Ислом тараққиёт банки, Осиё инфраструктура инвестициялари банки билан ҳамкорликни янги асосда йўлга қўйдик”³ деган ташки сиёсатимизга мос ва унинг манфаатларига хизмат қилувчи ҳамкорлик йўналишларини санаб ўтдилар.

Хулоса. Ўзбекистон Республикасида тарихий жиҳатдан қисқа бир даврда халқаро муносабатларни йўлга қўйиш ва ривожлантириш бобида бир неча ўн йилликларга арзийдиган ишлар амалга оширилди. Ўзбекистон ўзининг тинчликсевар, яхши кўшничилик, ўзаро фойдали ҳамкорликка қаратилган сиёсати ва фаолияти билан бутун дунёга танилди, жаҳон ҳамжамиятида ўзининг муносиб ўрнини эгаллади, унинг мавқеи йилдан-йилга мустаҳкамланиб бормоқда.

¹ O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida nutq so‘zladi [President Shavkat Mirziyoyev addressed the 72nd Session of the United Nations General Assembly]. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/1063> (accessed 20.09.2017)

² O‘zbekiston Respublikasining Tashqi siyosiy faoliyati konsepsiyasi [The concept of Foreign Policy of the Republic of Uzbekistan]. Bulletin of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan.- Toshkent, 2012. - № 9/1 (1437). –P.239. (In Uzbek)

³ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Tashqi ishlar vazirligi va mamlakatimizning xorijiy davlatlardagi elchixonalari faoliyatiga bag‘ishlangan yig‘ilishdagi nutqi [Address by the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the meeting on the activities of the Ministry of Foreign Affairs and the embassies of our country in abroad]. Available at: <https://president.uz/uz/lists/view/1423> (accessed 12.01.2018)

Ўзбекистон Республикасининг ташқи сиёсий фаолияти унинг миллий мустақиллиги, сиёсий ва иқтисодий эркинлиги, суверинитетини мустаҳкамлаш ва кескин ижтимоий-сиёсий муаммоларни муваффақиятли ҳал қилиш учун катта аҳамиятга эгадир.

Ўзбекистоннинг халқаро муносабатлардаги эришган қарийб йигирма саккиз йиллик тажрибаси шунини кўрсатадики, мустақил ташқи сиёсат олиб бориш, давлатлараро муносабатлар йуналиши ва устуворлигини белгилаш, уни янада ривожлантириш, тинч-тотув яшаш тамойилларини барқарорлаштириш, тенг ҳуқуқли муносабатлар ва ўзаро манфаатли ҳамкорлик, кенг миқёсдаги кичик ва ташқи муаммоларни ҳал қилишга имкон беради.

Амалга оширилган кичик тадқиқот қуйидаги амалий таклифларни илгари суриш имконини бери:

1. Халқаро муносабатлар назарияси, Замонавий халқаро ҳуқуқнинг долзарб муам-

молари ва Замонавий халқаро муносабатлар фанлари доирасида М.Ганди ва Н.Манделанинг зўравонсизлик ва куч ишлатмаслик ғояларини тегишли фон ва мавзулар доирасида кенгроқ ёритиш ва ушбу ғояларни кенг миқёсда тарғиб қилиш лозим, деб ўйлаймиз.

2. Охириги ўн йилликда мустақил ва суверен давлатларнинг ички ишларига ара-лашиш, уларга нисбатан куч ишлатиш ҳолатлари кўпайиб кетиши сабабли, БМТ Бош Ассамблеяси доирасида Халқаро муносабатларда куч ишлатмаслик ва куч ишлатиш билан таҳдид қилмаслик принципи самарасини ошириш тўғрисида декларация қабул қилиш лозим деган ғояни илгари сурамиз.

Давлатларнинг Миллий хавфсизлик концепцияларини куч ишлатмаслик ва куч ишлатиш билан таҳдид қилмаслик принципига мослиги нуктаи-назаридан БМТ шафёълигида юридик экспертизаси ва мониторингини амалга ошириш лозим деган хулосага келдик.

ФАКТОР ЯЗЫКОВОЙ ИНТЕГРАЦИИ МИГРАНТОВ В СТРАНАХ ЕС НА ПРИМЕРЕ ГЕРМАНИИ

МАДАМИНОВА ДУРДОНА

Кандидат политических наук, ТГИВ

БЕКМИРЗАЕВ ТАХИРХОДЖА

Магистрант, ТГИВ

Аннотация. В статье рассматривается один из важных вопросов современной языковой политики Германии, где осуществляется языковая и культурная интеграция детей из семей мигрантов и беженцев. Интеграция в культурном аспекте, также будет затронута. Знание немецкого языка и возможности интеграции находятся в непосредственной связи. В виду миграционного кризиса 2015–2016 гг., когда в Германию прибыло около 1,139 млн беженцев, этот вопрос приобрел особую актуальность. Большое количество беженцев также в состоянии исказить настоящий исконный немецкий язык. Так, по наблюдениям можно отметить, что сами коренные немцы стали подражать своим «собратьям» из Ближнего Востока. Молодежь Германии, в частности немцы, склонны к копированию акцента беженцев, а те же беженцы с большим старанием копируют акцент немцев. Помимо языковых отличий существуют и различия в культуре и религии. Специфичность культур дает о себе знать. Перед правительством Германии